

LJUDSKA PRAVA NAKON BABELA

Enes Kulenović, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2019., 249 str.

Viktor Meczner

Fakultet političkih znanosti
Sveučilište u Zagrebu

E-mail: viktor.meczner@studenti.fpzg.hr

Recenzija knjige
Zaprimljeno: 14. 11. 2021.
Prihvaćeno: 15. 11. 2021.

Ljudska prava nakon Babela, autora Enesa Kulenovića, izdana je 2019. u nakladi Biblioteke *Političke analize* Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu. Kulenović u svojoj monografiji iscrpno prikazuje tenziju između univerzalizma i pluralizma u teoriji ljudskih prava. Upravo nemogućnost razrješenja te tenzije povezuje s biblijskom pričom o izgradnji Babilonske kule.

Biblijska priča o izgradnji Babilonske kule govori o tome kako su ljudi htjeli izgraditi kulu koja bi dosegla nebo. Kula je simbol čovjekove želje da postane Bog odnosno da može bez njega. Jahve se razljutio na dekadenciju babilonskog naroda i za kaznu ljudima dao – jezik. Ljudi su govorili različitim jezicima pa kula nije mogla biti izgrađena. Koja je poveznica između Babilonske kule i ljudskih prava? Autor nas poziva da Babilonsku kulu zamijenimo "ljudskim pravima", a njegova je poanta da problem ostaje isti. Ljudska prava nikada nisu doista "izgrađena", odnosno definirana. Većina ljudi predana je ideji ljudskih prava, ali shvaćanja prirode i svrhe ljudskih prava razlikuju se u tolikoj mjeri da su međusobno isključiva. Liberalna tradicija drugačije shvaća ljudska prava od tradicija velikih religija poput kršćanstva i islama, kao i od različitih afričkih i azijskih tradicija. Autor propituje postoji li teorija koja bi odgovorila na izazov paradoksa Babela, koja bi pronašla zajednički jezik u svim tradicijama i postigla konsenzus?

Deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. predmet je kritike Američkog udruženja antropologa. Oni su napali Deklaraciju govoreći kako ona ne može biti primjenjiva na sva ljudska bića i kako je Deklaracija produkt liberalizma i vrijednosti zapadne civilizacije pod maskom univerzalizma. Njihova kritika stavlja naglasak na činjenicu da zajednice drugačije shvaćaju temelj, prirodu i sadržaj ljudskih prava te da su ona fundamentalno nesumjerljiva. Kritiku potvrđuju pomoću dviju teza – teze različitosti i teze međuovisnosti. "Teza različitosti drži da je svijet podijeljen u odvojene, zadane, interno povezane i koherentne, te značajno različite kulturne jedinice, a teza međuovisnosti drži da su moralna vjerovanja (uključujući i vjerovanja o ljudskim pravima) određena unaprijed definiranim (i nužno različitim) kulturalnim zahtjevima" (Kulenović, 2019: 79). Autor razmatra četiri pristupa – objektivistički, postmoderni, vrijednosno pluralni i minimalistički – koji će pokušati dati odgovor na relativističke izazove i paradoks Babela.

Prvi pristup je Gewirthov objektivistički pristup. Gewirthova teza je da se moralno djelovanje može objektivno spoznati. Racionalni ljudi će djelovati moralno ako postoje preduvjeti za to. Preduvjeti moralnog djelovanja su voljnost i svrhovitost. Za voljni element potrebno je slobodno djelovanje, a za ostvarenje svrhovitosti potrebna je određena razina blagostanja. Ono što proizlazi iz Gewirthova pristupa

jest da su svi moralni sudovi formulirani prema našem odnosu s drugim ljudima. Iz toga proizlazi i slabost Gewirthove teorije. Gewirthova teorija usmjerena je samo na racionalne osobe koje prihvaćaju voljnost i svrhovitost kao preduvjete moralnog djelovanja. Gerwirth ne pretpostavlja da neke moralne tradicije ne smatraju slobodu i blagostanje nužnim dobrom te samom tom činjenicom objektivistička teorija ne može pružiti zadovoljavajuć odgovor na paradoks Babela.

Postmodernisti se radikalno razlikuju od objektivista jer se prema njihovom sudu ljudska priroda, moralna istina ili univerzalnost prava ne mogu spoznati. Rorty, kao predstavnik postmodernista, zagovara stajalište da je univerzalnost ljudskih prava moguća tako da razvijemo suosjećanje prema svim ljudima. Empatija koja počinje od obitelji i bližnjih postepeno se povećava do suosjećanja prema cijeloj ljudskoj vrsti. Tom logikom postat ćemo humaniji i povećat ćemo ljudsku sreću. Rorty u tom smislu ističe prednost liberalne kulture jer je tolerantnija prema različitostima i spremna pokazati suosjećanje s patnjom izvan njezina kulturnog kruga. Problem Rortyjeva rješenja paradoksa Babela je u tome da daje prednost pluralizmu i time žrtvuje univerzalnost ljudskih prava, a u njegovu sustavu svjetske empatije vidljiva je i doza arogancije prema neliberalnim tradicijama koje su inferiorne zbog drugačijeg razumijevanja ljudskih prava.

Kako su Gewirth i Rorty pružili teorije rigidnog objektivizma i moralnog relativizma, vrijednosni pluralisti pokušali su pomiriti te dvije radikalno suprotne teorije. Berlin je isticao da postoje objektivne vrijednosti bez kojih društvo ne bi moglo opstati. Berlin nije ponudio normativni ideal svog moralnog minimalizma, već je Gray na tragu Berlina ponudio konkretniju teoriju. Ljudska prava moraju biti "zaštita ljudskih bića od univerzalnih zala" (Kulenović, 2019: 169). Stajalište prema kojemu postoje univerzalna zla poput mučenja, ponižavanja ili prijetnje istrebljenjem omogućuje vrednovanje svih koncepcija dobrog života te istodobno odbacivanje onih tradicija koje ne uvažavaju tu osnovicu za razlikovanje dobra i zla. Vrijednosni pluralizam daje odgovor na paradoks Babela tako što potvrđuje univerzalnu listu minimalnih prava koja vrijede za svaki poredak, a pritom izvodi različite liste prava iz specifičnih moralnih tradicija. Problem s pristupom vrijednosnog pluralizma jest da bi takva univerzalna prava, koja autor navodi, prihvatila samo liberalna tradicija.

Vrijednosni pluralizam pokušao je dati odgovor na tragu pomirenja univerzalizma i pluralizma, ali se susreo sa širokim opsegom prava. Minimalistički pristup daje odgovor na probleme vrijednosnog pluralizma tako što smanjuje opseg prihvaćanja univerzalnih zla. Kako bi se prihvatio koncept univerzalnih ljudskih prava, moraju se osuditi samo one najgore okrutnosti poput genocida i ostalih zločina protiv čovječnosti. Minimalno shvaćanje kršenja ljudskih prava za posljedicu ima odbacivanje jednakosti prava jer minimalizam ne prihvaća diskriminaciju drugih etničkih, vjerskih i rodni skupina kao kršenje ljudskih prava ukoliko nije u pitanju mučenje i zločin protiv čovječnosti. Paradoks Babela ni iz minimalističke perspektive ne može biti riješen upravo zbog svog minimalnog određenja koje je previše ograničeno da bi ga univerzalisti prihvatili, a doseg prava je preširok da bi zadovoljio pluraliste.

Na kraju, ono što knjiga, uz sve njezine kvalitete, ipak propušta učiniti jest problematiziranje ideologizacije koncepta ljudskih prava. Odnosno, naglasak treba staviti na izazove koji ljudska prava shvaćaju kao proizvod Zapada. Njihovo shvaćanje možemo povezati sa stvaranjem ovostrane liberalne utopije i političke eshatologije. Ljudska prava, u toj perspektivi, ostavljaju dojam instrumenta sekularne eshatologije liberalizma. Etiketirajući ljudska prava kao dobro samo po sebi, otvara se pitanje

kakve su političke posljedice konkretizacije dobra? Ljudska prava, prema Hardtu i Negriju, daju liberalnim državama moralni i pravni temelj za vojnu intervenciju u druge države i teritorije stvarajući tako liberalni imperij (Hardt i Negri, 2003). U taj koncept možemo svrstati i Voegelinovo upozorenje da se "ne imanentizira eshaton", odnosno da se ne opravdava političko i intelektualno nasilje zbog različitih tradicija viđenja božanskoga (Voegelin, 1987). Voegelinovo upozorenje, koje preuzima i kritičar liberalizma John Gray (2020), govori nam da su političke posljedice imanentizacije eshatologija nasilje i smrt. Nije li to upravo ono što ljudska prava žele zaustaviti? Kula babilonska, prema autoru, nikada neće biti izgrađena, ali možda je pravo pitanje treba li se ona uopće i graditi?

Literatura

Gray, J. (2020). *Sedam tipova ateizma*. Zagreb: TIM press.

Hardt, M., i Negri, A. (2003). *Imperij*. Zagreb: Multimedijalni institut Arkzin d.o.o.

Kulenović, E. (2019). *Ljudska prava nakon Babela*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Voegelin, E. (1987). *The New Science of Politics*. Chicago: University of Chicago Press.